

שימוש בחומרי הדברה ללא היתר וללא פיקוח

דף מידע מאת: יואב גרשון

רקע כללי

ב- 8 לינואר 2008 התפרסמה ידיעה בתקשורת על מציאת עשרות פגרי תנים ועופות בשפלת יהודה כתוצאה מאכילת פתיונות מורעלים.

בבדיקה של השרותים הוטרינריים עלה כי ההרעלה בוצעה על ידי פתיונות מורעלים בחומר הדברה מסוג "טמיק" המיועד להדברת מכרסמים בגידולי השדה.

הטמיק הוא רעל חזק ביותר, האסור למכירה, החזקה ושימוש – אלא לחקלאים בודדים בלבד ולגידולים מאד ספציפיים – המרכיב הגנארי בו הוא Sodium Fluoroacetate.

השימוש בחומר כזה להרעל חיות מהווה עבירה פלילית חמורה ביותר.

להלן הכתבה כפי שפורסמה ב"ידיעות אחרונות" (בקיצורים הנדרשים):

"יותר ממאה בעלי חיים הורעלו למוות החל מסוף השבוע האחרון על ידי אלמונים באמצעות רעל מסוג טמיק - 97 תנים וגם עיט צפרדעים נדיר הנמצא בסכנת הכחדה עולמית.

הרעל - חומר הדברה המשמש לחקלאות - הוטמן בתוך פגרי תרנגולות שהושלכו בשטח. "מדובר באסון אקולוגי חמור לחיות הבר בארץ", אומרים ברשות הטבע והגנים, ומקווים שהצליחו למנוע את המשך התפשטות ההרעלה. "אנו עושים מאמצים לאיתור המרעילים והעמדתם לדין"

ברשות הטבע והגנים מסכמים יום עצוב לחיות הבר בישראל, לאחר גילוי אחד מאירועי ההרעלה הקשים ביותר בשנים האחרונות. 97 תנים ועוד ארבע ציפורים, ביניהם עיט צפרדעים נדיר, נמצאו מתים ביממה האחרונה באזור שפלת יהודה לאחר שהורעלו ברעל קטלני שהוטמן בתוך פגרי תרנגולות.

מאז הגילוי הראשון של ההרעלה, ביום שני בערב, התגייסו פקחי רשות הטבע והגנים למבצע רחב היקף בניסיון לאתר בעלי חיים שנפגעו מהרעל כדי לאסוף את כל הפגרים, במטרה למנוע את התפשטות ההרעלה. "מדובר באסון אקולוגי שכמוהו לא נתקלה הרשות מזה עשרות שנים, שגרם להכחדה של מיני יונקים ועופות דורסים כתוצאה משימוש בחומרי הדברה שלא כחוק", אומר ל-ynet אלי אמיתי, מנכ"ל הרשות.

פגר של זרון סוף (דורס) ותנים

הדיווח הראשון על האירוע התקבל, כאמור, ביום שני בערב. פקח נשלח לאזור, סמוך למושב תירוש, וגילה מחזה קשה. "הפקח האזורי גילה 15 פגרים של תנים, ובסמוך אליהם פתיונות - פגרי תרנגולות שהכילו רעל", שיחזר ד"ר יריב מליחי, אקולוג מחוז יהודה ברשות.

לאחר איסוף הפגרים והפתיונות המורעלים, הגיע הבוקר צוות של 15 פקחי ועובדי הרשות לאזור, והחלו בסריקות. עד מהרה גילו הפקחים עוד קורבנות "במוקד הראשון, שבו אותרו אמש התנים המתים, נמצאו 34 תנים נוספים וכ-30 קילוגרם תרנגולות שמולאו ברעל", אמר מליחי. הוא ציין כי רדיוס ההרעלה היה קטן:

"רוב התנים שאכלו מהרעל הצליחו להתרחק עשרות מטרים בלבד ממוקד ההרעלה. אחדים נמצאו במרחק של מאות מטרים".

רדיוס ההרעלה היה אמנם קטן אך מספר התנים המורעלים עורר חשד. הסריקות התרחבו ובמהלך היום מצאו הפקחים מוקד הרעלה נוסף עם כ-20 קילוגרם תרנגולות מורעלות - ו-48 תנים מתים.

"אסון אקולוגי חמור לטבע"

פגרי התנים נשלחו לנתיחה שלאחר המוות בבית החולים הווטרינרי בבית דגן, והממצאים אישרו את ההשערה של הפקחים כי הרעל ממנו נפגעו היה מסוג "טמיק" - חומר הדברה חקלאי קטלני ומסוכן, המיועד להחדרה לקרקע בלבד. לדברי הפקחים, הרעל גורם לנזקים גדולים בכל רחבי הארץ לדורסים ולבעלי חיים בעקבות שימוש שאינו למטרות חקלאות. האישורים לשימוש ברעל ניתנים לחקלאים תחת מגבלות נוקשות ביותר ועל פי ההערכות, יתכן והרעל נרכש באופן לא חוקי.

השימוש ברעל "טמיק" גבה בשנה שעברה את חייהם של עשרות נשרים, דורסים ויונקים ברחבי הארץ. מנכ"ל הרשות אמיתי, מפנה אצבע מאשימה באופן ברור: "מדובר בפעולה פושעת ורשלנית נגד הטבע, שכל הנראה נעשתה על ידי חקלאים שלא בחלו בנקיטת צעד מסוכן כדי להגדיל את היבול, למרות שהם יודעים כי השימוש בחומר ההדברה צריך להיעשות על פי חוק".

חיות בר שהורעלו למוות

מספר	סוג	בעל החיים
97	יונק	תן
1	עוף דורס	עיט צפרדעים
1	עוף מים	אנפית בקר
1	עוף דורס	זרון סוף
1	ציפור שיר	עורב
101	-	סה"כ

פגיעה בדורסים נדירים

בנוסף לתנים הרבים שנמצאו מתים, הרעל פגע גם בבעלי כנף. פגרים של זרון סוף, אנפית בקר ועורב נמצאו בקרבת מקום, וכן פגר של עיט צפרדעים - דורס שנחשב לאחד הנדירים בעולם ונמצא בסכנת הכחדה. "מה שמחריד במקרה הנוכחי הוא שהדורסים לא מתו מהרעלה משנית, אלא הרעלה ישירה", הסביר מליחי. "הם אכלו ישירות מהעופות המורעלים".

באזור מושב תירוש קיימות מזבלות, חלקן פועלות באופן חוקי והשאר נחשבות למזבלות פיראטיות המושכות אליהן חיות בר רבות. "בעלי החיים נמצאים בלב מסדרון אקולוגי בו קיימים שטחי מרעה, חממות, כרמים וגידולי שדה. בנוסף, המזבלות יוצרות עושר רב במזון ומביאות להתלהקות של תנים ודורסים, שהתרגלו לקבל את מזונם מבני האדם", אומרים גורמים ברשות.

באירוע היום נמצאו פגרי תנים בוגרים עם חלוקה שווה יחסית בין זכרים ונקבות. "בחורף תנים רבים מסתובבים בלהקות מאחר וקל להם יותר למצוא מזון, כך שהם היוו 'טרף קל' לאותו מרעיל. למרות שישנם אוכלי בשר רבים באזור כדוגמת שועלים, צבועים, זאבים, גריות ונמיות - על פי ידיעתנו הם לא נפגעו בהרעלה הנוכחית". אמר מליחי.

מאמצים לאיתור המרעילים

להערכת פקחי הרשות, מדובר בהרעלה שהחלה בסוף השבוע האחרון, מאחר שבין פגרי התנים נמצאו כמה במצב של ריקבון מתקדם, ואחרים במצב טרי יחסית. עד שעות אחר הצהריים עסקו פקחי ועובדי הרשות במיפוי של אזור ההרעלה.

"המטרה היתה לגלות אילו יונקים חיים באותם מסדרונות אקולוגיים כדי לנסות ולעצור את התפשטות ההרעלה לבעלי חיים נוספים", אמר אמיתי. "השקענו כוחות גדולים של הרשות שסרקו מעגלים רחוקים כדי להבין את מימדי האסון. אם מזג האוויר היה מאפשר זאת, גם היינו שולחים מטוס קל לעזרה באיתור הפגרים".

עוד ציין אמיתי כי, "אם לא היינו אוספים את כל הפגרים שמתו והורעלו למוות, תוך זמן קצר כל הדורסים בשמיים, בין אם אלו נשרים, עיטים זהובים עיטי שמש ואפילו עיטי צפרדעים נדירים, היו מבחינים בפגרים וצוללים אל הקרקע כדי לאכול מהם. כך שהיתה חשיבות קריטית לאסוף כל גרם שניתן היה למצוא באור יום, וכך למעשה עצרנו את המשך ההרעלות המשניות".

בשלב זה משקיעים ברשות מאמצים גדולים בניסיון לאתר את הגורם האחראי להרעלה. "אם נמצא קשר בין מוקד ההרעלה לשטח חקלאי, נוכל להפליל את החקלאי", מסכם אמיתי. למרבה הצער, החוק לא מסייע בידינו כדי להרתיע את המרעילים ורק שינוי חקיקתי יביא להרתעה. מדובר במקרה חמור שלא ניתן לעבור עליו לסדר היום".

סיכום

מיותר לציין את ההיבטי הבטיחות, הזהירות והבריאות של העובדים (ושל כלל הציבור) ממקרים כגון אלו.

עלינו מוטלת החובה לשנן לחקלאים שוב ושוב את הדרישות הקפדניות הנגזרות משימוש בחומרי הדברה בסביבה החקלאית ואת הסיכון החמור הנובע לסביבה, לחי, למקורות המים והמזון ולבני האדם.

לנושאים אלו קיימות תקנות רבות, ודי אם נזכיר את המרכזיות שבהן:

- חוק החומרים המסוכנים (היתר הדברה והיתר רעלים), התשנ"ג-1993.
- חוק הגנת הצומח, התשט"ז-1956.
- תקנות הגנת הצומח (הסדר יבוא ומכירה של תכשירים כימיים), התשנ"ה-1994.
- תקנות הבטיחות בעבודה (עובדים בחומרי הדברה), תשכ"ד-1964.
- תקנות הגנת הצומח (שימוש והחזקה של אלדיקרב – טמיק) תשל"ח-1978.